

Kræn Kabel - eller Kræn Kapel

Af Linne Handrup Hedegaard, Søndergade 8, 7760 Hurup.

Kræn Kabel

Jeg vil fortælle, hvad jeg husker og, hvad jeg har fået fortalt om denne ejendommelige mand, der var en af sognets mest kendte originaler let kendelig på de store ringbeslåede træsko og den gamle hat, den lille brede skikkelse og den tunge stødende gangart som var speciel for ham.

Far fortalte, at hans forældre boede i et fattighus i Grurup, men han havde som barn mest sit ophold på Ullerup Fattiggård, hvor han arbejdede og legede sammen med de børn, der voksede op på fattiggården, samt med far og hans søskende, der var børn af bestyrerparret Line og Peder Christensen Handrup.

Kræn Kabel var vel ikke blevet tildelt de store talenter, men han forstod at bruge de små skillinger, han rådede over.

Når børnene legede og selv ville finde på, hvad de "ville være", var der ikke noget i vejen med Krejstens fantasi. Han ville være lokomaskine (de andre vidste ikke hvad det var, måske lokomotiv) eller han løb og baskede med armene og var flyvemaskine, altså langt foran sin tid. Drengene gik på kragejagt med små oblatbøsser ved diget øster ned. Oblaterne satte de fast med piggene af en "gålt-tidsel", så kunne hanerne være spændte, når drengene listede sig

ind på vildtet, i ly af piletræerne. Når kragerne alligevel lettede, før de kom på skudhold, sagde Krejsten ærgerligt: "De snatte kragger, de ka rygg æ krud".

Engang gik han til sognerådet og spurgte, om han ikke måtte få nogle duer. Det tyggede de lidt på, men så var der en der fik den lyse idé, at han jo kunne få en stærekasse. Det gav Krejsten mange lykkelige stunder, og han kunne ligge på maven i græsset i timevis og se på sine fugle, se dem bygge rede og siden made deres unger.

Han fik plads på en gård ved Hurup, og der var de ikke gode imod ham. De udnyttede ham og jog med ham fra Willum til Thøger. Kneben kost fik han, og når han på en fridag kom hjem til fattiggården, sang han når han kom, men hen under aften sukkede han hjerteskræende.

Fars bror Laurids og Krejsten var med, da nogle drenge havde sat en gammel kog i vandet ved Visby å. De stagede sig rundt i den fladbundede båd, og pludselig drev den til søs. Æ kog var utæt og tog vand ind, så drengene måtte øse med deres luer. De der var tilbage på stranden løb over til lærer Klitgård i Visby Skole, og da denne omsider kom tilstede og fik fat i en fisker, der roede ud efter børnene, var båden midtfjords og næsten fyldt med vand, skønt de ulykkelige børn øste med huerne hele tiden. Krejsten sagde i sin våde: "Hvis vi kommer løvven i lan, så mo I fo all mi muers pengg, å mi muer hun er et fatte". De kom alle i land og blev modtaget af deres forældre og mange andre - hele forsamlingen holdt andagt på stranden.

Da Krejsten bad sognerådet om en cykel, måtte de se at snakke sig fra det, og der var en af rødderne der spurgte: "Lærer du noget i skolen Krejsten?". "Ja, no ka æ et lær mer".

Han var på Vestervig Sygehus for at sige farvel til sin far der lå for døden. Der var en der gav drengen en skilling, som han på hjemvejen brugte til at købe sig en mundharpe for. Han lærte sig selv at spille viser og dansemelodier på den, og den færdighed holdt han ved lige resten af sine dage.

Han så dårligt og sine øjne havde han ingen styr på, de kunne rulle rundt på den mærkeligste måde, og skulle han f.eks. se på klokken, vred han sig for at finde den rette vinkel, hvad der

blandt andet gjorde sit til, at han virkede anderledes, og at folk morede sig over ham, og nogle havde ham til bedste. Han var sendt til Hurup for at gøre julehandel, men i butikken lod de ham blive stående hele dagen, mens andre kunder i skiftende rækkefølge blev ekspederet, det kunne far harmes over helt op til sine allersidste år.

Krejsten vidste alt om vind og vejr samt tamperdag, hundredage og hvilke ”sej” der knyttede sig til hver mærkedag: ”Fræ æ lamm kommer ud å te Battemøj-dåe da tår di dem et - hvis de fryser fyrretyve ridderes dåe, så væl e frys 40 dav ætter - Gu fri vos fur mandas ny (nymåne)”. Ved nymåne sagde Krejsten: ”onger ind tri, å æller ind ni, så for vi nøj ukn vejle” (altså: hvis nymånen lod sig se før der var gået 3 dage eller lod vente på sig mere end 9 dage ville det give ondt vejr). Der var også noget, den kunne bruges hele året: Manda’s vejle te mejde er ugens vejle te frejde, men tesda (tirsdag) ka bryd e - æ vib hun bøgger høj i jor, så vi for en vud or, når hun bøgger lav, så for vi en tar or. Han var bange i tordenvejr og kunne gå med et langt spiger i hånden, der skulle fungere som lynafleder. Engang var han nær blevet ramt, så hvis han ikke var sprunget til side så havde lynet slået ned i ham.

En tid boede han hos sin mor, der havde fået et hus på Kjæstrup bakke. En aften var der nogen, der havde udhulet en kålrabi og lavet huller som øjne, næse og mund, der var sat lys i. Det var ikke så almindeligt og Krejsten havde ikke set den slags før, så da knægtene havde stillet lygten udenfor moderens hus kom Krejsten farende ind: ”No er han her sko” – ”Hvem er her?” spurgte An Marie, ”Fannen”, sagde Krejsten.

Da han gik til præst var han - ifølge Pejter Vestergaard - en dag faldet i søvn. Han vågnede op i stor forskrækkelse da præsten strængt spurgte: ”Nå hvad var det så vi talte om?” ”Vorherre Jesus Kristus” lød Krejstens svar.

Han holdt umådelig meget af min farmor, som han og alle andre jo kaldte ”Mor”, og hans drøm var, at han måtte ende sine dage på fattiggården og at ”Far” og ”Mor” så stadig var bestyrerfolk. Engang i høsten havde han stukket et strå op under neglen på sin ene tommelfinger, under arbejdet med at binde neg. Da fingeren var blevet så betændt, at det grænsede til blodforgiftning, kom han til bedstemor, og så gal

en finger havde hun aldrig set. Der måtte skæres hul og strået blev fjernet og med sæbevand, varmt omslag, salve og rene forbindinger fik hun bugt med ondet. Derfor troede Krejsten mere på hendes evner end på doktorens, da hans søster havde fået en slags eksém, som blev værre og værre jo mere doktoren smurte på af salve. Så kom Krejsten igen til Bedstemor, og da havde hun en salve, som hun havde fået opskriften på af en mand i Refs, der var veteran fra 64, og som var blevet kureret af den slags salve for udslet, han havde pådraget sig i krigen. Også denne gang viste salven sig at være virkningsfuld med total helbredende virkning.

Engang havde far haft Krejsten med efter tørv på Tandrup fælle. På den lange vej derop tog de en mand med op at køre, og han kom til at sidde imellem dem på sædefjælen. Da de nogle dage efter kom til at snakke sammen, viste det sig, at de begge to var blevet så skrækkelig lusede; de havde ikke regnet med, at manden havde bassier - også kaldet ”de sagte marcherende”.

Krejsten var uhyre arbejdsom og gik hver dag ud på dagleje. Han kom næsten aldrig udenfor sognets grænser, og han boede for ”en billig penge” i et uopvarmet kammer, som det var almindeligt dengang, og det var sjældent, han skiftede logi. Han hjalp ved forefaldende arbejde året rundt, spredte møg, og gjorde gerne den slags arbejde, som andre helst var fri for, og kom ikke til det, andre syntes var morsomt, at køre med heste kom han ikke til. Om efteråret fulgte han med tærskværket, og Per Bak sagde, at han også der kom til det mest beskidte arbejde - at bære own. Han havde et stort stykke sækkelærred, som han bredte ud på jorden og fyldte med avner, samlede hjørnerne sammen, og tog byrden på ryggen og gik barfodet i sine pløser til stald og lade dermed. Kunne nogen se sit snit til at putte en stor sten i ”æ børren”, så blev der grinet over hans ekstra slæb, for løjer skulle der til, og tit var det Krejsten, det gik ud over. Var det varmt, når korn og hø skulle i hus, gik han hen til pumpen og fyldte sin hat med vand og tog den på hovedet.

Når han kom gående på vejen chokerede han mange ved at - som man siger - træde af på naturens vegne, når det passede ham. Da der begyndte at blive biltrafik var han meget fortørnet over at skulle gå til side, når de kørte forbi, for han plejede at gå midt på vejen. ”Den sku li gjør dem den spæl, å stek si kjæp ik æ

hyvl." Han gik altid i træsko med tykke ringbeslag. Engang var der en overlegen fyr, der ville have Krejsten til at gå til side og sagde, om han ikke kunne humme sig. "Det ka æ et så val, fur æ gor lovli." En mørk aften, da han også gik lovligt, blev han påkørt af en ung pige, der cyklede uden lygte. De væltede om på landevejen og trimlede i grøften. "Hva såe do te hin?" spurgte far. Æ såe: "Æ trovr Fannen plavver dæ."

Jeg tror ingen uvenner han havde, og ensom blev han aldrig, for han gik rundt på aftenbesøg hos alle sine bekendte. Så kunne man godt få ham til at spille på mundharpe og synge viser. Han fik tit noget galt i halsen, men det gjorde ikke visen ringere for os. Der var denne: På søndag aften kommer hun til dansen ganske vist, næste linje havde Krejsten opfattet sådan: Da skal det kost min salig stund erstatte mangelen trist, I Professorens rejse, i havet hist hin sorte blev det tik. Han haver tit den sorte, han vaskede sin skjorte, og den blev som blæk. En visestump havde han hørt i Hurup: Den tyske frøken, hun er sød eja vit bom bom - og når hun på klaveret slår eja vit bom bom - vi alle ud i dansen går eja vit bom bom. Han sang om Lussi og Palli og mange andre. Han kunne fortælle historier og engang fortalte han om, da hans far og hans morbror havde været til dyrskue i Thisted og var blevet mogfuld. Som en formildende omstændighed havde de købt to svinehoveder, og da de kom vaklende ind ad døren, hver med et hoved under armen, sagde Krejstens mor, An Mari Kabel, lidt stram i tonen: "Nå, der kommer I nok mæ 4 svenhvodder."

Krejsten sad altid med sin hat på inde i stuen, men når kaffen kom på bordet, blev hatten lagt ned på gulvet og foden sat på hatteskyggen - nok af gammel vane, for at ingen skulle rende med hans hat. Når kaffen - 4 kopper - var sat ned, kom hatten på igen, og han begyndte at holde øje med klokken "Å - Æ ska teen å hjem, fur det er vor kaffeti."

Vi så ham kun i dagligtøj og træsko, men året rundt i pløser. Kun én gang kan jeg huske at have set Kræn Kappel i mørkt tøj. Det var da bedstemor blev begravet. Han kom i god tid og gik og vankede frem og tilbage i gården, ventende på mælkevognen, der skulle komme med en krans fra ham. Han tog den egenhændig ned fra vognen og bar den hen til bedstemors kiste.

Kræn Kabel og An Rolighed ved alderdomshjemmet i Ullerup, 1933.

Han fangede mange hugorme, som han afhændede på apoteket. Han slog dem ihjæl med en kæp eller fangede dem i en flaske. Hvis han kunne komme til at hælde pibesovs på hovedet af dem kunne han let tage dem bag ørerne, sagde han. Tørret hugormekød hvoraf der var hakket lidt i farsen til frikadeller var et godt middel mod bylder, og et tørret hugormeskind skulle nok holde æ hog åe æ skoffer. Da jægerne begyndte at lægge giftæg ud til kragerne var Krejsten godt gal over det: "No for vi sko pest i æ land, når di urydder æ kragger". Det var at sætte sig op mod naturens orden.

Hvis folk ventede på regn og syntes, det så ud til at der kunne komme en æl, kunne Knejsten sige: "Det kan et ræen, der er engen vand ik æ fyvr." Han huskede hvad han hørte og han gjorde sine egne iagttagelser. Han vidste alt hvad der var værd at vide om bier og han havde sine egne stader, da han kom på alderdomshjemmet. Ham sendtes der bud efter, hvis en sværm bier havde slået sig ned et sted i sværmetiden. Så kom han med en lille halmflettet kube og denne halvblinde mand gik frygtløs i lag med at drive bierne ind i æ koob. Der hvor den største klump bier var, der var æ dronning og derfor tog han varsomt med sine bare hænder og skubbede forsigtigt klumpen ind i kuben, så skulle de andre nok følge efter, ellers blev de hjulpet på

gled. De stak ham sjældent og hvis de gjorde, var det fordi han tog for hårdt på dem - sagde han. Når han blev brøjjet fulgte der et lille kraftudtryk, men ellers gik dagen sin gang. Jeg så det engang, da en sværm havde lagt sig inde på loftet på alderdomshjemmet, og jeg var betaget, så var der format over Kræn Kabel.

Da han blev for gammel til det hårde landbrugsarbejde, fik han nok at gøre med at trække vaskemaskinen for egnens kvindfolk. Nogle steder drejede han kødmaskinen ved slagtning, eller han ribbede fjer og kløvede brænde. Det fik han hyre med på alderdomshjemmet, da han kom der og han skulle desuden sørge for, at dørene blev låst om aftenen. Denne forpligtelse tog han meget alvorligt, ligesom spisetiderne helst skulle overholdes punktligt. Engang ved en begravelse ville Søster og jeg følge med ligtoget fra landevejen i Ullerup. Karen Nielsen skulle passe de gamle på alderdomshjemmet, men hun ville vente og se ligtoget komme forbi. Da det nærmede sig kaffetid begyndte Krejsten at kredse omkring os, men Karen var uanfægtet. Så standsede han foran os og så på klokken, men da det heller ikke hjælp kom det grumt: ”Det er kaffeti. . .” ”Det haster val et”, Karen blev stående og efter nok en runde sagde Krejsten: ”Hvis vi et for vor kafe no, så gor Æ” – ”Hur mon han vel go hen?” bemærkede Karen og Krejsten måtte vente med sin kaffe, om han var aldrig så gal.

Alle naboer til alderdomshjemmet fulgte den gamle skik, at rulle deres vasketøj på den kampestens- og murstensbelagte fattiggårdsrulle, og da Kræn Kabel kom til at bo der hjalp han gerne med at trække rullen. Så fik han 2 kroner og fulgte med hjem og fik kaffe. Før han gik, blev der fundet en avis og så tømte han kassen med pibeudkrasning og åsk derpå, pillede de afbrændte tændstikker af og vendte sin skrå deri. Derpå blev avisen omhyggeligt foldet sammen om det dyrebare stads.

Det var en nydelse der var ham vel undt. Engang overværede min tante fra Ålborg sådan en forestilling og hun var helt chokeret. Marie Lyngklip sagde siden: ”Det håd nær vend æ kalovn i Olivia da Krejsten han vend æ skroe”. Lidt mavebesvær må han have haft, for han formelig åd natron hvortil han drak i pottevis af vand. Per i Østergaard sagde, at Krejsten så gerne ville have pandekager ”det er sko føe” sagde han, men Per tilføjede ”Æ tøvves, det er nøj ring føe”. Saltet sild og stegt sild blev spist med ben, kræsen var han i hvert fald ikke. På alderdomshjemmet var fattiggårdens smårudede jernvinduer skiftet ud med mere tidssvarende. Der var indendørs WC og om aftenen kunne man af og til se Krejstens hat i silhuet mod den matte rude. Da han var kommet derned og første gang besøgte os, skulle vi jo have at vide om, hvordan de nye forhold passede ham. Far spurgte om han havde prøvet det her træk og slip. Krejsten vred sig lidt: ”Hm - ja, men det var da no mjest fur spæls skyld”. Om han havde været i bad: ”Ja, det håd æ aller prøvved far, men æ plæjjer guenok å vær ik æ fyvr en gang hver sommer”.

Vi undrede os over hans viden om alt i naturen og vi morede os over hans særheder og syntes han hørte os alle sammen til. Folk holdt hånden over ham og tålte ikke, at ubetænksomme sjæle gjorde grin med ham, som da folkene ved tærskemaskinen sad til bords i Villesgaard og Jens blev kaldt til telefonen og de så havde fyldt Krejstens tallerken med kartofler. Da blev Jens ”op i æ vand” – ”Æ tøvves I sku skam jer hvis I trovr at I er kloger, såe nøj ska han et udsættes fur her”.

Da Kræn Kabel var død og vi fulgte ham til Visby Kirke var der 8 biler i følget og far bemærkede: ”Det sku Krejsten li ha sit, det vild han ha væt stuer åe”.

Sådan har jeg tænkt at ”give den videre” til mine piger - myten om Kræn Kabel.

Kilde: Sydthy Årbog 1996, side 79-83.